

УДК 159.9.072

І. І. Приходько

Н. В. Юр'єва

Я. В. Мацегора

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЖІНКАМИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Подано результати емпіричного дослідження соціально-психологічних характеристик військовослужбовців-жінок. Визначено мотиваційні аспекти жінок-військовослужбовців Національної гвардії України, які впливають на ефективність їх службово-бойової діяльності. За допомогою методів експертного оцінювання ефективності службово-бойової діяльності військовослужбовців-жінок та анкетування для вивчення їх соціально-психологічних особливостей виявлено показники позитивного ставлення жінок-військовослужбовців до службово-бойової діяльності та мотиви, які забезпечують їх адаптацію та самореалізацію у військовій професії.

Ключові слова: мотивація, жінка-військовослужбовець, Національна гвардія України, службово-бойова діяльність, ефективність діяльності, професійні якості.

Постановка проблеми. Відсутність у суспільстві єдиної думки щодо залучення жінок на військову службу робить цю проблематику цікавою для військових психологів та фахівців з гендерної тематики, а стрімко зростаюча кількість жінок у силових відомствах указує на актуальність вивчення їх соціально-психологічних характеристик, які забезпечують адаптацію та самореалізацію жінок у службово-бойовій діяльності (СБД).

Зазначимо, що попри збільшення останнім часом кількості жінок у військових підрозділах, стереотипи та застарілі традиції уявлення про роль і місце жінки в суспільстві продовжують впливати на погляди українок, змушують їх сумніватися у самій можливості побудови власної військової кар'єри.

Прикро бачити, що при переході до європейських стандартів у оборонній сфері українські жінки-військовослужбовці мають доводити свою здатність ефективно виконувати службово-бойові завдання, самовизначатися у військовій професії. Недостатність (за об'єктивними та суб'єктивними причинами) умов для професійної самореалізації військовослужбовцями-жінками у військовій діяльності робить актуальними розробку та впровадження науково обґрунтованих заходів оптимізації умов проходження військової служби жінками, формування у них мотивів професійної діяльності, відповідних місій професії військовослужбовця, пошуку

адекватних підходів до формування необхідних професійно важливих якостей тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У закордонних наукових колах, де актуальність гендерних питань доводиться багаторічною історією, питання соціальної і професійної самореалізації жінок досі є одним із найобговорюваних. Найбільш відомими й авторитетними фахівцями із цієї тематики за кордоном є Д. Батлер, Т. Бендас, М. Бінкін, Є. Джексон, С. Єнлоу, І. С. Кльоцина, Р. Коллінз, Д. Мітчелл, Д. Паркер, М. Растанд, Д. Хубер, М. Яновіц та ін. [1–4]. За їх висновками, у більшості держав світу жінки вибирають військову професію у зв'язку з такими основними чинниками: престижність військової професії, високе або достатнє соціально-економічне забезпечення військовослужбовців, безпосередня потреба соціальної самореалізації жінки у військовій сфері.

Багаторічний досвід вивчення питань гендерної політики США дозволив науковцям виділити основні мотиви для жінок військових спеціальностей: висока мотивація (стабільний і високий річний дохід); належне забезпечення санітарно-гігієнічних умов; удосконалене військове законодавство з гендерних питань; безобмежена участь у бойових діях, повітряних і морських операціях; наявність досконалої служби сім'ї, що дає змогу краще підпорядкувати кар'єрні сім'ї інтересам

© І. І. Приходько, Н. В. Юр'єва, Я. В. Мацегора, 2018

військової служби, де чоловік і жінка є обидва військовослужбовці; проживання жінок в одних казармах з чоловіками [1–4]. Висновки науковців доводять, що завдяки високому рівню інтелектуальних і вольових якостей жінки створюють здорову конкуренцію чоловікам, які претендують на високі пости в армійській ієрархії [4].

Зазначена проблема знайшла певне відображення у працях вітчизняних дослідників (О. Ю. Андрушук, А. О. Андрущенко, О. І. Бурчак, С. П. Васильєв, Ю. А. Калагін, О. О. Кучмєєв, О. Л. Луцький, О. А. Мартиненко, Є. М. Потапчук, І. І. Приходько та ін.) [5–12]. Особистість військовослужбовця ними розглядається як певний соціально-професійний тип особистості, який володіє сукупністю специфічних властивостей, індивідуально-психологічних особливостей (емоційна стійкість, наполегливість, рішучість, упевненість у своїх силах; сукупність специфічних знань, умінь та навичок, які дозволяють успішно досягти свідомо поставленої мети), що виражають належність індивіда до військово-професійної соціальної групи.

Значна кількість науковців у своїх дослідженнях зосереджується на аспектах потреби соціальної самореалізації особистості у військовій сфері (І. О. Грицай, Ж. В. Гербач, І. В. Кривцова, А. А. Сергін, Н. В. Шумакевич та ін.) [13, 14]. В їхніх працях простежується тенденція розкриття структурних утворень мотиваційної сфери особистості та діяльності, а також було визначено, що соціальна самореалізація є метою, процесом, результатом, формою існування людини, яка пов'язана з активністю особистості, її змістом.

У процесі аналізу професійної діяльності військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ) фахівцями науково-дослідного центру СБД НГУ було встановлено, що вона набуває найефективнішого результату, коли структура особистості військового фахівця відповідає основним вимогам, які висуваються до конкретної професійної діяльності [15–19]. Такий збіг можливий за умов, якщо військовий фахівець має необхідні професійно важливі якості – сукупність індивідуальних психологічних та професійних якостей, які розкриваються і розвиваються у процесі професійної діяльності.

Аналіз власних наукових досліджень дав

змогу визначити, що ефективність професійної самореалізації жінки-військовослужбовця залежить від [20]:

– суб'єктивних чинників (власного вибору жінки, її внутрішнього бажання реалізувати себе у цій сфері та здійснення відповідних дій для досягнення мети);

– зовнішніх чинників (недосконале законодавство, його порушення, приниження гідності жінок колегами чи керівниками чоловічої статі під час бойових дій або виконання службово-бойових завдань у повсякденній діяльності, гендерні стереотипи військовослужбовців-чоловіків тощо).

Авторами було виявлено, що найбільш проблемними питаннями у професійній діяльності жінок-військовослужбовців є:

– поєднання служби з домашніми обов'язками;

– суперечливість позитивного впливу психофізіологічних особливостей жінок на якість виконання ними професійних обов'язків;

– проблема адаптації до умов діяльності у чоловічому середовищі;

– соціальна та правова захищеність жінок;

– конфлікт інтересів між патріотичним обов'язком та можливістю народити дитину;

– сексуальні домагання на службі.

Як встановили І. І. Приходько, Н. В. Юр'єва, Я. В. Мацегора, військовослужбовці-жінки мають відмінності від чоловіків практично за всіма критеріями, покладеними в основу існуючого на сьогодні професійного психологічного відбору до НГУ: за темпераментом, характером, прагненням до лідерства, домінантності, незалежності, мотиваційною спрямованістю, емоційним станом, вольовими якостями. Основними позитивними моментами військової служби жінок авторами виділено такі, як: велика працездатність, внутрішня самодисципліна, відповідальність за доручену справу, професіоналізм [20]. Проте акцентується увага на низькому рівні реалізованості жінок у професійній діяльності та відсутності реальних рівних можливостей для побудови службової військової кар'єри.

Тому вдосконалення сучасного комплексного підходу до визначення професійної придатності жінок на військову службу, виявлення індивідуально-психологічних особливостей та соціально-психологічних характеристик жінок-

військовослужбовців, розроблення програми їх професійної психологічної підготовки дозволять вирішити низку проблемних питань під час проходження військової служби [12, 13, 14].

Метою статті є визначення актуальних питань професійної самореалізації військовослужбовців-жінок у Національній гвардії України.

Виклад основного матеріалу. Для визначення соціально-психологічних характеристик жінок-військовослужбовців та особливостей їх професійної реалізації співробітниками науково-дослідного центру НА НГУ у рамках виконання науково-дослідної роботи “Особливості проходження військової служби військовослужбовцями-жінками в Національній гвардії України” (рег. № 0116U008328) проведено емпіричне дослідження за участю військовослужбовців-жінок, які проходять службу в різних військових частинах Національної гвардії України (у цій виборці респондентів однаково представлені всі оперативно-територіальні об’єднання НГУ).

Для вирішення завдань дослідження було проведено анкетування 515 військовослужбовців-жінок та експертна оцінка їх професійної діяльності (взяли участь 70 безпосередніх керівників жінок) з використанням “Анкети вивчення соціально-психологічних особливостей жінок при проходженні військової служби” та “Експертного оцінювання керівниками ефективності професійної діяльності підлеглих військовослужбовців-жінок” [20]. Останню анкету було розроблено з метою вивчення ставлення жінок до особливостей проходження військової служби. Вона складалася з п’яти блоків питань: 1) соціально-побутових умов; 2) юридичного забезпечення; 3) міжособистісних відносин; 4) сімейних відносин та 5) особливостей бойової і спеціальної підготовки, формування професійної ідентичності.

Результати узагальнення оцінок ефективності СБД та професійних якостей військовослужбовців-жінок, наданих їх безпосередніми керівниками, наведені у табл 1.

Т а б л и ц я 1

Показники оцінки професійних якостей військовослужбовців-жінок, які надані їх безпосередніми керівниками (в умовних балах)

№ пор.	Показники службово-бойової діяльності	Середнє значення
<i>Продуктивність професійної діяльності</i>		
1.	Повнота виконуваного обсягу службових обов’язків	4,34±0,63
2.	Якість діяльності (ретельність, змістовність, відповідність формальним вимогам)	4,18±0,78
3.	Здатність виконувати службово-бойові завдання у визначених часових межах	3,97±0,77
4.	Вміння бачити декілька варіантів вирішення поставленого завдання та вибрати найоптимальніше	3,95±0,73
5.	Вміння ефективно використовувати набуті методи та практичні навички під час виконання службово-бойових завдань	4,09±0,65
6.	Вміння бачити позитивний результат саме від командної роботи	4,00±0,72
7.	Усвідомлення особистого внеску під час виконання службово-бойових завдань свого підрозділу	4,10±0,82
8.	Здатність визначати позитивні та негативні аспекти власної службово-бойової діяльності	3,99±0,71
9.	Здатність до розподілу службово-бойового завдання залежно від його складності	3,88±0,65
<i>Здатність до ефективного самомотивування</i>		
10.	Розуміння й усвідомлення державної важливості службово-бойових завдань	4,08±0,77
11.	Свідоме прагнення до добросовісного виконання службового обов’язку	4,23±0,71
12.	Прагнення до моральних норм поведінки	4,16±0,64
13.	Прагнення до фінансової незалежності	4,12±0,74
14.	Прагнення до подолання труднощів	4,04±0,63
15.	Отримання соціальних пільг для себе та своєї сім’ї	3,93±0,88
16.	Прагнення до реалізації патріотичного обов’язку перед Батьківщиною	3,98±0,99

Закінчення табл. 1

№ пор.	Показники службово-бойової діяльності	Середнє значення
17.	Прагнення добитися успіху в професійній діяльності, показати себе з кращого боку під час виконання обов'язків	4,12±0,92
18.	Прагнення до відчуття задоволення під час виконання поставлених завдань	3,92±0,93
<i>Дисциплінованість під час виконання службово-бойових завдань</i>		
19.	Здатність до ефективного виконання поставлених завдань в ускладнених умовах	3,88±0,76
20.	Вміння мобілізуватися у складній обстановці, зосередити сили на виконання службово-бойового завдання	4,09±1,99
21.	Здатність діяти наполегливо, рішуче та завзято у подоланні труднощів	4,12±0,68
22.	Здатність брати на себе відповідальність в екстремальних ситуаціях	3,76±1,04
23.	Вміння зберігати високий рівень активності, ініціативи, самостійності	4,00±0,78
24.	Здібність протистояти втомі, долати сумніви, розгубленість та страх	3,80±0,76
25.	Прагнення до чіткого та безперечного виконання плану службово-бойового завдання	4,03±0,70
26.	Здатність вирішувати службово-бойове завдання в умовах обмеженості часу	3,83±0,66
27.	Здатність, за необхідності, виконувати функції командира підрозділу (здатність до командування особового складу)	3,40±1,28
<i>Адаптаційний потенціал (здатність залучати зовнішні ресурси)</i>		
28.	Швидкість пристосування до "незручних" умов виконання службово-бойового завдання	3,87±0,71
29.	Здатність до корегування плану своїх дій при зміні зовнішніх умов виконання службово-бойової діяльності	3,81±0,65
30.	Здатність контролювати свої емоції, стійкість до психічного навантаження, емоційних зривів	3,71±0,82
31.	Здатність до толерантної взаємодії з колегами (військовослужбовцями-чоловіками та військовослужбовцями-жінками) в екстремальних ситуаціях (уміння встановлювати правильний тон під час спілкування та ставити накази підлеглим)	4,11±0,85
32.	Здатність до раціонального вирішення складних службово-бойових завдань та отримання емоціонального задоволення від результату	3,97±0,70
33.	Здатність будувати процес спілкування, участь у громадському житті підрозділу	4,13±0,75
34.	Вміння встановлювати психологічний контакт із співслужбовцями, стримувати прояви агресивності, радіти вдачам та перемогам інших	4,12±0,67
35.	Здатність адекватно реагувати на неприємності у спілкуванні	3,90±0,75
36.	Здатність мотивувати та керувати особовим складом, впливати на нього, запобігати нестатутним взаєминам	3,77±0,99
<i>Професійні можливості</i>		
37.	Здатність виділяти професійно важливі цілі та на їх основі здійснювати оперативне планування дій	3,90±0,74
38.	Розуміння завдань службово-бойової діяльності, обов'язків військовослужбовця, їх значущості	4,09±0,75
39.	Глибокі знання алгоритмів професійних дій, прийомів, засобів і способів досягнення мети	3,83±0,74
40.	Наявність професійних умінь та навичок дій для виконання службово-бойових завдань	4,21±3,06
41.	Здібність до аналізу оперативної ситуації	3,79±0,77
42.	Прагнення до практичних дій з удосконалення своєї професійної підготовки	4,00±0,83
43.	Здатність, за необхідності, брати на себе функції суміжних спеціальностей	3,81±0,82
44.	Прагнення до самовдосконалення професійних навичок (додаткові курси іноземних мов, вивчення комп'ютерних програм, спорт тощо)	3,91±0,82
45.	Здатність до тривалих напружених навантажень	3,76±0,84
46.	Загальна оцінка ефективності професійної діяльності	3,97±0,72

Відповідно до отриманих даних загальна середня оцінка керівників ефективності професійної діяльності підлеглих жінок-військовослужбовців склала $3,97 \pm 0,72$ балів за 5-бальною шкалою. Так, керівники досить високо оцінюють “повноту виконуваного обсягу службово-бойових обов’язків” ($4,34 \pm 0,63$) та “якість діяльності” ($4,18 \pm 0,78$) своїх підлеглих військовослужбовців-жінок. За даними їх оцінювання таких результатів вони досягають за рахунок відповідних загальних якостей позитивного ставлення до своєї професійної діяльності, а саме: старанності, наполегливості, моральності, комунікабельності, амбіційності, осмисленого ставлення до виконуваної роботи. Наведемо ранжований детальний перелік показників СБД:

- свідоме прагнення до добросовісного виконання службового обов’язку ($4,23 \pm 0,71$);
- наявність професійних умінь та навичок дій для виконання службово-бойових завдань ($4,21 \pm 3,06$);
- прагнення до моральних норм поведінки ($4,16 \pm 0,64$);
- здатність будувати процес спілкування, участь у громадському житті підрозділу ($4,13 \pm 0,75$);
- прагнення до фінансової незалежності ($4,12 \pm 0,74$);
- прагнення добитися успіху в професійної діяльності, показати себе з кращого боку під час виконання обов’язків ($4,12 \pm 0,92$);
- здатність діяти наполегливо, рішуче та завзято у подоланні труднощів ($4,12 \pm 0,68$);
- вміння встановлювати психологічний контакт із співслужбовцями, стримувати прояви агресивності, радіти вдачам та перемогам інших ($4,12 \pm 0,67$);
- здатність до толерантної взаємодії з колегами (військовослужбовцями-чоловіками та військовослужбовцями-жінками) в екстремальних ситуаціях (уміння встановлювати правильний тон під час спілкування та ставити накази підлеглим) ($4,11 \pm 0,85$);
- усвідомлення особистого внеску під час виконання службово-бойових завдань свого підрозділу ($4,10 \pm 0,82$);
- вміння ефективно використовувати набуті методи та практичні навички під час

виконання службово-бойових завдань ($4,09 \pm 0,65$);

— вміння мобілізуватися у складній обстановці, зосередити сили на виконання службово-бойового завдання ($4,09 \pm 1,99$);

— розуміння завдань службово-бойової діяльності, обов’язків військовослужбовця, їх значущості ($4,09 \pm 0,75$);

— розуміння та усвідомлення державної важливості службово-бойових завдань ($4,08 \pm 0,77$).

Безпосередні керівники жінок-військовослужбовців надають найменші оцінки тим їх професійним якостям, які визначають здатність до організації та самоорганізації саме військової діяльності та витримувати психологічне навантаження (вплив емоційних, стресових факторів тощо):

— здатність виділяти професійно важливі цілі та на їх основі здійснювати оперативне планування дій ($3,90 \pm 0,74$);

— здатність адекватно реагувати на неприємності у спілкуванні ($3,90 \pm 0,75$);

— здатність до розподілу службово-бойового завдання залежно від його складності ($3,88 \pm 0,65$);

— здатність для ефективного виконання поставлених завдань в ускладнених умовах ($3,88 \pm 0,76$);

— швидкість пристосування до “незручних” умов виконання службово-бойового завдання ($3,87 \pm 0,71$);

— здатність вирішувати службово-бойове завдання в умовах обмеженості часу ($3,83 \pm 0,66$);

— глибокі знання алгоритмів професійних дій, прийомів, засобів і способів досягнення мети ($3,83 \pm 0,74$);

— здатність до корегування плану своїх дій при зміні зовнішніх умов виконання службово-бойової діяльності ($3,81 \pm 0,65$);

— здатність, за необхідності, брати на себе функції суміжних спеціальностей ($3,81 \pm 0,82$);

— здібність протистояти втомі, долати сумніви, розгубленість та страх ($3,80 \pm 0,76$);

— здібність до аналізу оперативної ситуації ($3,79 \pm 0,77$);

— здатність мотивувати та керувати особовим складом, впливати на них, запобігати нестатутним взаєминам (3,77±0,99);

— здатність брати на себе відповідальність в екстремальних ситуаціях (3,76±1,04);

— здатність до тривалих напружених навантажень (3,76±0,84);

— здатність контролювати свої емоції, стійкість до психічного навантаження, емоційних зривів (3,71±0,82);

— здатність, за необхідності, виконувати функції командира підрозділу (здатність до командування особового складу) (3,40±1,28).

Як бачимо, керівники досить високо оцінюють загальне позитивне ставлення військовослужбовців-жінок до професійної діяльності, але мають певні сумніви щодо наявності у них суто професійних військових знань, навичок, які обмежують їх здатність до самоорганізації професійної діяльності та здатності виконувати керівні функції.

Зазначимо, що жінки цілком усвідомлюють це недовірливе ставлення військовослужбовців щодо виконання ними керівних функцій. Так, за даними анкетування, проведеного серед військовослужбовців-жінок, на запитання: “Сприйняття військовослужбовця-жінки у ролі

командира” лише 58 % жінок вказали, що “якщо жінка – фахівець своєї справи, то її стать ніяк не може заважати їй виконувати функції керівника” (табл. 2). Ще 10,48 % зазначили, що жінка може керувати лише жінками. Більш ніж п'ята частина всіх опитаних жінок указує, що військові колективи не сприймають жінку у ролі командира незалежно від її професійних, ділових та особистісних якостей.

Зауважимо, що жінки стикаються з відсутністю віри в них як у здатних освоїти у повному обсязі програму бойової і спеціальної підготовки. Так, за даними опитування лише 38,10 % військовослужбовців-жінок указують, що офіцери, які організують заняття з бойової та спеціальної підготовки, вважають їх здатними освоїти її в повному обсязі (див. табл. 3). Ще 27,62 % військовослужбовців-жінок зазначають, що їх вважають такими, які для успішного освоєння програми бойової та спеціальної підготовки потребують “особливого” підходу, 17,14 % потребують більше часу на її засвоєння. Ще 17,14 % військовослужбовців-жінок указують, що офіцери, які організують їх бойову та спеціальну підготовку, вважають, що жінки можуть освоїти лише окремі прості військові спеціальності.

Т а б л и ц я 2

Сприйняття військовослужбовця-жінки у ролі командира

Сприйняття військовослужбовця-жінки у ролі командира	%
Військовослужбовці обох статей не сприймають жінку як командира незалежно від її професійних, ділових і особистісних якостей	21,90
Лише військовослужбовці-жінки можуть адекватно ставитися до жінки-командира, чоловіки можуть коритися офіційному статусу жінки-командира, проте не висловлюють їй поваги поза формальних стосунків (завжди будуть боротися з нею за неформальне лідерство)	10,48
Військовослужбовці-чоловіки більш схильні поважати жінку-командира, якщо вона професіонал і лідер, ніж військовослужбовці-жінки (останні, незалежно від професіоналізму і лідерських якостей жінки-командира, будуть протиставляти себе їй, змагатися)	8,57
Жінка-командир в очах свого особового складу, на відміну від чоловіків, не має можливості компенсувати брак своєї професійної підготовки діловими чи іншими особистими якостями (тобто професіоналізм є єдиною умовою, завдяки якій жінку-командира, можливо, будуть поважати підлеглі)	0,95
Якщо жінка – фахівець своєї справи, то її стать ніяк не може заважати їй виконувати функції керівника	58,10

Сприйняття військовослужбовців-жінок офіцерами, що організують проведення їх бойової та спеціальної підготовки

Сприйняття військовослужбовців-жінок офіцерами, що організують проведення їх бойової та спеціальної підготовки	%
Як військовослужбовці-чоловіки, так і військовослужбовці-жінки при додержанні стандартних рекомендацій щодо проведення професійної підготовки здатні стати професіоналами своєї справи	38,10
Як військовослужбовці-чоловіки, так і військовослужбовці-жінки здатні стати професіоналами своєї справи, хоча і потребують дещо відмінних підходів у навчанні, що цілком укладається у сучасні концепції збільшення індивідуалізації у підходах до професійного навчання	27,62
Жінки потенційно здатні освоїти професію військовослужбовця, проте формування професіоналізму у них вимагає більше часу і нових, більш затратних способів, ніж формування професіоналізму у військовослужбовців-чоловіків	17,14
Військовослужбовців-жінок доцільно навчати лише окремим військовим спеціальностям чи навіть функціям, жінки у принципі (за своїми фізичними, вольовими, емоційними, інтелектуальними тощо даними) не здатні у повному обсязі освоїти військову службу	11,43
Жінок доцільно навчати лише порівняно простим військовим спеціальностям, оскільки витрачання коштів на освоєння жінками складних військових спеціальностей є недоцільним, бо жінка все одно не буде відданою професії та з часом поміняє професію на родину (вийде заміж, піде у декретну відпустку, буде доглядати немічних родичів тощо)	5,71

Оцінюючи мотивацію жінок-військовослужбовців, відмітимо, що майже половина респондентів вибирають військову службу, тому що сподіваються, що військова служба стане для них гарантією забезпечення основних потреб та родини (стабільна зарплата, гарантований соціальний пакет, пільги, у тому числі й на придбання житла, гарантована пенсія тощо). Майже п'ята частина опитуваних жінок вважає, що в цій професійній діяльності зможе найкраще реалізуватися, досягнути професійного успіху та бути корисною суспільству. Майже 10 % жінок вступають на службу до НГУ, щоб набути маскулінних якостей та певних умінь, щоб почуватися захищеною, бути здатною захистити себе, забезпечити свою особисту безпеку. Зазначимо, що деякі жінки (5,7 %) дійсно недооцінюють складності військової служби, її рутинність, мають романтичні уявлення щодо професії військовослужбовця, погано уявляють вимоги до військового професіонала. Однак, попри поширені міфи, жінки не йдуть на військову службу, щоб

отримати чоловічу увагу, вразити когось своєю оригінальністю чи постійно перебувати поряд з чоловіком-військовослужбовцем. Більш докладно щодо мотивів вибору жінками професії військовослужбовця подано у табл. 4.

Відповідно до отриманих даних ставлення суспільства до необхідності жінкою виконувати військовий обов'язок у зоні бойових дій дві третини опитаних жінок оцінили як нормальне прагнення будь-якого військовослужбовця. Ще 13,3 % указали, що це є нормальним прагненням будь-якого патріота піднятися на захист своєї Батьківщини, незважаючи на будь-які особисті обставини та зобов'язання (навіть маленьких дітей). Прикро, що майже 5 % жінок зіткнулися з тим, що їх прагнення захищати Батьківщину не розуміють у суспільстві, називають "нісенітницею" або "дією, позбавленою будь-якого сенсу". Ще 3 % військовослужбовців-жінок вказали на відсутність підтримки рідних у їх патріотичному прагненні (більш докладно ця інформація подана у табл. 5).

Т а б л и ц я 4

Мотиви вибору професії військовослужбовця жінками

Мотиви вибору жінками професії військовослужбовця	%
Вважають, що лише в цій професійній діяльності зможуть найкраще реалізуватися, досягнути професійного успіху та бути корисними суспільству	18,1
Під впливом фемінізму, кіно, поширення у ЗМІ, Інтернеті, досягнень окремих представниць жіночої статті значно переоцінюють фізичні, інтелектуальні, вольові, емоційні можливості жінок та свою здатність освоїти військову професію	4,76
Недооцінюють складності військової служби, її рутинність, мають романтичні уявлення щодо професії військовослужбовця, погано уявляють вимоги до військового професіонала	5,71
Не знаходять іншого гідного способу виразити свій патріотизм і прагнення захищати родину	0
Прагнуть вивільнитися з-під опіки родини (батька, матері, чоловіка), довести свою спроможність, силу, самостійність	1,9
Прагнуть привертати до себе багато чоловічої уваги (байдуже, позитивної чи негативної)	0,95
Прагнуть вразити оточення своїм вибором нетипової для жінок професії, довести свою унікальність, непересічність	2,86
Прагнуть знайти чоловіка з вираженими маскулініними рисами (фізично розвиненого, сильного, вольового, емоційно стриманого, працьовитого) тощо	0
Прагнуть набути маскулініних якостей та певних умінь, щоб почуватися захищеними, бути здатними захистити себе, забезпечити свою особисту безпеку	9,52
Шукають фізичного захисту, розмірковуючи, що ніхто не наважиться погрожувати військовослужбовцю НГУ чи його родині, або прагнуть знайти фізичний захист за парканом військової частини	0
Сподіваються, що військова служба стане гарантією забезпечення її основних потреб та родини (стабільна зарплата, гарантований соціальний пакет, пільги, у тому числі й на придбання житла, гарантована пенсія тощо)	48,57
Прагнуть бути поряд зі своїм чоловіком-військовослужбовцем	9,52
Чоловік, батьки чи інші родичі проходять службу і мають можливість влаштувати жінку, яка має з якихось об'єктивних чи суб'єктивних причин обмежені можливості для працевлаштування (невпевнена в собі, щоб самою шукати роботу; немає гарної освіти; в регіоні мало робочих місць тощо)	6,67
У регіоні немає іншої роботи, а жінці потрібно утримувати дітей, родину	2,86

Т а б л и ц я 5

Усвідомлення військовослужбовцем-жінкою ставлення суспільства до її прагнення захищати Батьківщину у зоні бойових дій

Усвідомлення військовослужбовцем-жінкою ставлення до її прагнення захищати Батьківщину у зоні бойових дій	%
Як зрада сім'ї, члени родини докоряють, що щось абстрактне, надумане вона любить більше, ніж своїх рідних, залежних від неї, як нехтування їх інтересами	2,86
Як прагнення таким чином втекти від побутових проблем, повсякденних чи фінансових обов'язків	1,90
Як щось протизаконне, як загроза правам її дітей на щасливе майбутнє у повноцінній сім'ї, як дію, що ставлять під загрозу щастя родини	1,90

Усвідомлення військовослужбовцем-жінкою ставлення до її прагнення захищати Батьківщину у зоні бойових дій	%
Як прагнення таким чином втекти від чоловіка чи насильства (фізичного, психологічного) інших членів родини	0,95
Як нормальне прагнення будь-якого військовослужбовця виконати свій військовий обов'язок, як норма життя для того, хто поступив на військову службу	66,67
Як дія, позбавлена будь-якого сенсу, нісенітниця	4,76
Як прагнення комусь щось довести, компенсувати у собі якісь якості чи покарати себе за якусь (реальну чи надуману) провину	2,86
Як прагнення помститися за загиблу близьку людину	0,95
Як прагнення заглушити якийсь інший біль (наприклад, біль втрати близької людини)	0,00
Як прагнення надати сенс своєму життю чи своїй смерті (якщо жінка живе в очікуванні смерті чи прагне смерті)	0,00
Як жертва (добровільна чи вимушена обставинами життя) заради кращого майбутнього родини (пільгових тарифів на комунальні послуги, пільгова черга на житло чи пільги на отримання дітьми вищої освіти тощо)	0,95
Як прагнення, що цілком відповідає її характеру, в цьому вся вона, якщо вона так не вчинить, то це буде не та людина, яку вони знають, люблять, поважають	2,86
Як нормальне прагнення будь-якого патріота піднятися на захист своєї Батьківщини, незважаючи на будь-які особисті обставини та зобов'язання (навіть маленьких дітей)	13,33

Висновки

Результати проведеного дослідження особливостей проходження служби військовослужбовцями-жінками у НГУ вказують, що:

– безпосередні керівники надають посередні оцінки ефективності службово-бойової діяльності військовослужбовців-жінок, більш високо оцінюючи їх позитивне, осмислене ставлення до професійної діяльності в цілому, і дещо нижче – їх суто професійні військові якості, особливо ті, які стосуються професійної самоорганізації, самовладання та здатності виконувати керівні функції;

– військовослужбовці-жінки стикаються з відсутністю віри в них як таких, що здатні у повному обсязі освоїти програму бойової та спеціальної підготовки і здатні виконувати роль командира;

– попри поширені міфи про прагнення жінки на військовій службі вирішити особисті проблеми, насправді мотивами вибору професії військовослужбовця у жінок є: необхідність забезпечувати родину, прагнення професійно самовизначитися та набути маскулітних рис, щоб почуватися захищеною у сучасному українському суспільстві;

– переважна більшість військовослужбовців-жінок не прагне ухилитися від необхідності виконувати професійні обов'язки в умовах бойових дій, вважаючи це обов'язком будь-якого військовослужбовця та патріота України.

Список використаних джерел

1. Mitchell, D. Women on the Warpath. The Story of the Women of the First World War [Text] / D. Mitchell // L. : Cape, 1966. – 400 p.
2. Parker, J. The army of Flanders and the Spanish road, 1567–1659: The logistics of Spanish victory and defeat in the Low countries' wars [Text] / J. Parker // Cambridge : Univ. press, 1972. – 309 p.
3. Rustad, M. Women in khaki. (The American Enlisted Woman) [Text] / M. Rustad // N. Y. : Praeger Publishers, 1982. – 285 p.
4. Жінки в армії: ЗСУ і світовий досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wartime.org.ua/30613-zhnki-v-armyi-zsu-svtoviy-dosvd.html>. – Назва з екрана.
5. Андрощук, О. Ю. Гендерний аспект у військовій сфері [Електронний ресурс] / О. Ю. Андрощук, О. Л. Луцький // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – Хмельницький, 2011. – Вип. 1. – Режим

доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadps_2011_1_20. – Назва з екрана.

6. Бурчак, О. І. Гендерні особливості особистісних властивостей військовослужбовців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/12529/1/Бурчак.О.І.%20Гендерні%20особливості.pdf>. – Назва з екрана.

7. Васильєв, С. П. Психологічні особливості динаміки ціннісно-смислових орієнтацій курсантів в процесі соціалізації [Текст] / С. П. Васильєв, А. О. Андрущенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка // Психологія. – Київ, 2014. – № 2. – С. 19–21.

8. Калагін, Ю. А. Соціально-професійний потенціал військовослужбовця: становлення та розвиток в умовах переходу на контрактний принцип комплектування збройних сил України [Текст] : дис. ... д-ра соціол. наук : 22.00.04 / Ю. А. Калагін. – Харків, 2011. – 473 с.

9. Кучмєєв, О. О. Психологічні особливості міжособистісних стосунків жінок-військовослужбовців [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах” / О. О. Кучмєєв ; Національна академія Державної прикордонної служби України. – Хмельницький, 2010. – 20 с.

10. Мартиненко, О. А. Проблеми професійної адаптації жінок у системі правоохоронних органів [Текст] / О. А. Мартиненко // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. – Луганськ, 1998. – № 4. – С. 205–213.

11. Потапчук, Є. М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців [Текст] : монографія / Є. М. Потапчук. – Хмельницький, 2004. – 323 с.

12. Приходько, І. І. Оцінка та прогнозування ефективності професійного психологічного відбору курсантів різних спеціальностей вищого військового навчального закладу [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах” / І. І. Приходько ; Харк. військ. ун-т. – Харків, 2000. – 19 с.

13. Гербач, Ж. В. Гендерний аспект професійної соціалізації воєннослужащих жінок Вооруженных сил

Российской Федерации [Текст] : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Ж. В. Гербач. – Ростов-на-Дону, 2004. – 257 с.

14. Шумакевич, Н. В. Гендерний аспект військової реформи [Текст] : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Н. В. Шумакевич. – Саратов, 2002. – 267 с.

15. Автоматизований психодіагностичний комплекс визначення професійної придатності кандидатів на військову службу у внутрішні війська МВС України і навчання у вищі військові навчальні заклади МВС України [Текст] : монографія / І. В. Воробйова, І. І. Приходько, С. Т. Полторак та ін. – Харків : Акад. ВВ МВС України, 2012. – 297 с.

16. Професіографія службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України [Текст] : монографія / І. І. Приходько, Я. В. Мацегора, О. С. Колесніченко та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. – Харків : НА НГУ, 2017. – 102 с.

17. Психологічні засади ефективності службово-бойової діяльності військовослужбовців військової служби за контрактом Національної гвардії України [Текст] : монографія / Я. В. Мацегора, І. В. Воробйова, І. І. Приходько та ін. – Харків : НА НГУ, 2016. – 314 с.

18. Психологічні особливості військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з охорони атомних електростанцій [Текст] : монографія / О. О. Пархоменко, І. І. Приходько. – Харків : НА НГУ, 2017. – 193 с.

19. Психологічний моніторинг професійно важливих якостей курсантів ВВНЗ МВС України [Текст] : монографія / Я. В. Мацегора, І. І. Приходько, І. В. Воробйова та ін. – Харків : Акад. ВВ МВС України, 2014. – 348 с.

20. Приходько, І. І. Гендерні особливості правоохоронної діяльності та військової служби : теоретичний аспект [Текст] / І. І. Приходько, Н. В. Юр'єва, Я. В. Мацегора // Честь і закон. – 2018. – № 1 (64). – С. 106–114.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2018 р.

УДК 159.9.072

И. И. Приходько, Н. В. Юрьева, Я. В. Мацегора

МОТИВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ПРОХОЖДЕНИЯ ВОЕННОЙ СЛУЖБЫ ЖЕНЩИНАМИ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ

Представлены результаты эмпирического исследования социально-психологических характеристик военнослужащих-женщин. Определены мотивационные аспекты женщин-военнослужащих Национальной гвардии Украины, влияющие на эффективность их служебно-боевой деятельности. С помощью методов экспертного оценивания эффективности служебно-боевой деятельности женщин-военнослужащих и анкетирования для изучения их социально-психологических особенностей выявлены показатели позитивного отношения женщин-военнослужащих к служебно-боевой деятельности и мотивы, обеспечивающие адаптацию и самореализацию женщин в военной профессии.

Ключевые слова: мотивация, женщина-военнослужащий, Национальная гвардия Украины, служебно-боевая деятельность, профессиональные качества, эффективность деятельности.

UDC 159.9.072

I. I. Prikhodko, N. V. Yurieva, Ya. V. Matcegora

MOTIVATION ASPECTS OF THE MILITARY SERVICE WOMEN IN THE NATIONAL GUARDS OF UKRAINE

The lack of (for objective and subjective reasons) conditions for the professional self-fulfillment by military servicemen in military activities makes it urgent to develop and implement scientifically-based measures to optimize the conditions for military service by women, to form motifs for their professional activities in the mission of the profession of a serviceman, to find adequate approaches for the formation of the necessary professionally important qualities and others like that

The article presents the results of an empirical study of socio-psychological characteristics of female servicemen. The motivational aspects of the women soldiers of the National Guard of Ukraine, which influence the effectiveness of their military-combat activity, are determined. With the help of methods of expert evaluation of the effectiveness of military-military activity of female soldiers and questionnaires, for the study of their socio-psychological peculiarities, indicators of a positive attitude of female servicemen towards military-combat activity and motives that ensure their adaptation and self-realization in the military profession are revealed.

The results of the study of the peculiarities of the service of servicemen-women in NSU indicate that:

– direct commander provide mediocre assessments of the effectiveness of military-military activity of female soldiers, more appreciating their positive, meaningful attitude towards professional activity in general, and somewhat lower - their purely professional military qualities, especially those relating to professional self-organization, self-control and ability to perform management functions;

– female servicemen face lack of faith in them as capable of fully mastering the combat and special training program, as well as being incapable of performing the role of commander;

— despite the widespread myths about women's desire for military service to solve personal problems, in fact, motives for choosing the profession of a military servant for women are: the need to provide a family, the desire to professionally self-identify and acquire masculine traits in order to feel protected in the modern Ukrainian society;

– the vast majority of female soldiers do not seek to evade the need to perform their professional duties in the context of hostilities, considering it to be the duty of any serviceman and patriot of Ukraine.

Keywords: motivation, the female soldiers, National Guard of Ukraine, professional activity of the military, professional qualities, effectiveness of activities.

Приходько Ігор Іванович – доктор психологічних наук, професор, начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України

Юр'єва Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України

Мацегора Яніна Володимирівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України